

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet sju motionsyrkanden från allmänna motionstiden år 1998 som rör homosexuellt föräldraskap samt lagstiftningen om insemination och annan assisterad befruktning.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks med hänvisning till pågående utredningsarbete.

Motionerna

1998/99:L404 av Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen snarast återkommer med lagförslag angående adoption i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändringar i lag om inseminering,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändringar i lag om befruktning utanför kroppen.

1998/99:L409 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utredningen om homo- och bisexuella som föräldrar.

1998/99:L415 av Martin Nilsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om närståendeadoption och adoptioner genomförda i andra länder.

1998/99:Ju709 av Barbro Westerholm m.fl. (fp) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att endast barnets bästa skall vara utgångspunkten vid adoption och insemination – inte också föräldrarnas eller förälderns sexualitet.

1998/99:So256 av Barbro Westerholm (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppföljning och modernisering av inseminationslagen.

Utskottet

Homosexuella och barn

I flera motioner från den allmänna motionstiden år 1998 tas upp olika frågor som rör barn i homosexuella familjer. Motionsyrkandena går i huvudsak ut på att riksdagen skall vidta åtgärder när det gäller homosexuella sambors och registrerade partners möjligheter att gemensamt anförtra vårdnaden om barn och att adoptera barn.

Som en bakgrund till de nu aktuella motionsspörsmålen erinrar utskottet om att bestämmelser om *vårdnad* om barn finns i 6 kap. föräldrabalken (FB). Dessa bestämmelser innebär att ett barn från födelsen står under vårdnad av båda föräldrarna, om dessa är gifta med varandra. Är föräldrarna inte gifta med varandra, blir modern ensam vårdnadshavare. Ingår föräldrarna senare äktenskap med varandra, får de därigenom automatiskt gemensam vårdnad om barnet. Även när föräldrarna inte är gifta med varandra kan vårdnaden tillkomma dem gemensamt.

I händelse av den ena eller båda föräldrarnas död finns särskilda regler om förordnande av vårdnadshavare. När båda föräldrarna har vårdnaden om barnet och en av dem dör, blir den efterlevande automatiskt ensam vårdnadshavare. Om båda föräldrarna dör, skall rätten på anmälan av socialnämnden eller när förhållandet annars blir känt anförtra vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. I fall då barnet står under vårdnad av endast en av föräldrarna och denna förälder dör, skall domstolen på ansökan av den andra föräldern eller på anmälan av socialnämnden anförtra vårdnaden åt den andra föräldern eller, om det är lämpligare, åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare (9 §). Om vårdnadshavare skall förordnas särskilt, utses någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran. Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Med uttrycket äktenskapsliknande förhållande avses i detta sammanhang endast heterosexuell samlevnad. Homosexuella sambor och registrerade partner kan således inte utses till gemensamma vårdnadshavare.

En vanlig missuppfattning är att en ny partner till den förälder som är vårdnadshavare (en styvförälder) kan utses att gemensamt med denna förälder ha vårdnaden om barnet. Detta är emellertid inte möjligt, varken i heterosexuella eller i homosexuella förhållanden. Om vårdnadshavaren avlider har den efterlevande samlevnadspartern dock, oavsett om det varit fråga om en homo- eller heterosexuell samlevnad, möjlighet att som särskilt förordnad vårdnadshavare få vårdnaden om den avlidnes barn.

Bestämmelser om *adoption* finns i 4 kap. FB. Syftet med adoptionsinstitutet är att skapa ett rättsligt förhållande mellan adoptanten (den som adopterar) och adoptivbarnet. En adoption har omfattande följder för barnet och många i barnets omgivning. Adoptionsinstitutet kringgärdas därför av regler till skydd främst för barnet men också för de ursprungliga föräldrarna. En adoption innebär som regel att adoptivbarnet i rättsligt hänseende, både inom familjerätten och i annan lagstiftning, skall behandlas som adoptantens eget barn och att alla band med barnets biologiska släkt klipps av. En giltig adopt-

ion kan numera inte hävas. Verkningarna av en adoption kan dock i vissa säregna situationer upphöra, exempelvis genom att adoptanten gifter sig med adoptivbarnet. Huvudregeln är att den som har fyllt 12 år inte får adopteras utan eget samtycke (5 §). Den som inte har fyllt 18 år får i princip inte adopteras utan vårdnadshavarens samtycke. En förälder som inte har del i vårdnaden om barnet skall ändå höras, om detta kan ske (5 a § och 10 §).

I lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap stadgas att registrerade partner varken gemensamt eller var för sig får adoptera barn. Endast makar kan adoptera gemensamt. En gemensam adoption medför att makarna blir att anse som barnets föräldrar. I den inte ovanliga situationen att en make vid giftermål har eget barn, finns det möjlighet att barnet kan bli makarnas gemensamma. I den nya familjen blir barnet nämligen inte sällan betraktat som makarnas gemensamma barn, och det förekommer att en make önskar befästa detta förhållande genom att adoptera barnet. En sådan s.k. styvbarns-adoption kan genomföras av en make ensam, med den andra makens samtycke och om reglerna i övrigt är uppfyllda. Genom styvbarns-adoptionen klipps de rättsliga banden av endast med den förälder som inte är gift med adoptanten. Detta gäller även när maken adopterar den andra makens adoptivbarn. I andra fall än när det gäller styvbarn och ytterligare några undantagssituationer innebär äktenskapet hinder mot att en gift person ensam adopterar ett barn.

För adoption krävs rättens tillstånd. Sådant tillstånd får ges endast om adoptionen är till fördel för barnet och sökanden har uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller det annars med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och barnet finns särskild anledning till adoptionen. Vid bedömningen av om det är lämpligt att adoptionen äger rum skall domstolarna ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad, även i de fall samtycke från barnet inte krävs (6 §).

En underårig får, enligt 25 § socialtjänstlagen (1980:620), inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne. Ett sådant medgivande föregås av en utredning av förhållandena i det enskilda hemmet. Övervägande antalet barn som adopteras av svenska föräldrar kommer från främmande länder. Om det är fråga om att ta emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det, skall medgivande från socialnämnden inhämtas innan barnet lämnar sitt hemland. I de flesta fall av adoption av en underårig krävs alltså även socialnämndens medgivande. I rättspraxis har sådant medgivande vägrats personer som lever i homosexuella förhållanden under åberopande av att utländska adoptivbarn ansetts ha en i psykologiskt hänseende svårare situation än andra barn och att risken för störningar blir oacceptabelt hög om man till detta lägger den psykiska påfrestning det skulle innebära att växa upp med homosexuella adoptivföräldrar (RÅ 1993 ref. 102).

Bestämmelser om erkännande och giltighet i Sverige av adoptionsbeslut som har meddelats i annat land finns i lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption. Av lagen följer att ett utomlands meddelat beslut om adoption gäller automatiskt här i landet om sökanden var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades.

Om adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige, krävs dock att Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA) eller, efter överklagande, regeringen godkänner adoptionen. Även i andra fall kan regeringen eller NIA förordna att ett utomlands meddelat beslut om adoption skall gälla här i Sverige.

Frågeställningar kring den rättsliga situationen för barn i homosexuella familjer har varit föremål för överväganden i en rad skilda sammanhang under de senaste decennierna. Frågan om två personer av samma kön borde ges en möjlighet att adoptera barn togs upp redan i mitten av 1980-talet av Utredningen om homosexuell situation i samhället i betänkandet (SOU 1984:63) Homosexuella och samhället. Utredningen ansåg att homosexuella vårdnadshavare i och för sig har samma förutsättningar som andra vårdnadshavare att ge uppväxande barn omvårdnad, omtanke och kärlek, vilket talade för att tillåta homosexuella att adoptera. Rätten till adoption för två personer av samma kön saknade emellertid, enligt utredningens mening, förankring i det allmänna rättsmedvetandet varför det kunde innebära en större påfrestning för ett adoptivbarn att växa upp i en homosexuell än i en heterosexuell familjemiljö. Därutöver pekade utredningen på det förhållandet att få givarländer skulle acceptera att deras medborgare skulle få adopteras av två personer av samma kön. I proposition 1986/87:124 om de homosexuella situation i samhället instämde departementschefen i utredningens bedömning att det inte borde införas någon möjlighet för två personer av samma kön att adoptera gemensamt. Riksdagen var av samma uppfattning (bet. 1986/87:LU28, rskr. 350).

Partnerskapskommittén ansåg i sitt betänkande (SOU 1993:98) Partnerskap att det inte var lämpligt att möjliggöra för homosexuella par att adoptera barn gemensamt så länge det inte råder någorlunda enighet bland forskarna om vilka konsekvenser det kan ha för ett barn att växa upp i en homosexuell familjebildning. Av samma skäl ansåg kommittén att två partner inte heller borde ges möjlighet att förordnas gemensamt till vårdnadshavare för barn. Ytterligare ett argument för kommitténs ställningstagande var att en lagstiftning som möjliggör gemensamt rättsligt föräldraskap för homosexuella par sannolikt skulle strida mot nuvarande värderingar i samhället. Kommittén konstaterade att eftersom en övervägande del av de underåriga barn som adopteras i dag kommer från främmande länder, även givarländernas inställning måste beaktas. Om Sverige skulle inta en positiv hållning till adoption för partner fanns det, enligt kommitténs uppfattning, en risk för att de flesta länder, för att inte säga alla länder, som nu är givarländer av adoptivbarn till Sverige skulle ställa sig mycket tveksamma till adoption av sina medborgare. Detta skulle enligt kommittén drabba alla de personer som vill adoptera utländska barn. Även en rätt till styvbarnsadoption skulle enligt kommittén innebära att ett barn som har blivit adopterat från ett annat land senare skulle kunna bli styvbarnsadopterat på så sätt att det får två rättsliga föräldrar av samma kön. Kommittén ansåg att en sådan möjlighet sannolikt skulle väcka negativa reaktioner från givarländer.

Frågor som rör gemensamt föräldraskap för homosexuella övervägdes av utskottet våren 1994 (bet. 1993/94:LU28) i samband med riksdagsbehandlingen av förslaget till lag om registrerat partnerskap. Utskottet framhöll där-

vid att frågan om barns juridiska ställning i förhållande till ett registrerat partnerskap måste bedömas från helt andra utgångspunkter än när det gäller rättsverkningarna i övriga hänseenden. En sådan bedömning borde enligt utskottet inte göras i det sammanhanget. Utskottet strök under att så länge det inte är vetenskapligt klarlagt att ett barns sociala och känslomässiga utveckling objektivt sett är lika garanterad i en familj med två mödrar eller två fäder med en inbördes sexuell relation som i en heterosexuell familj, saknas den grundläggande förutsättningen för att gemensamt föräldraskap skall kunna etableras i ett registrerat partnerskap, hänsynen till barnens bästa. Det förhållandet att det finns ett antal barn som rent faktiskt växer upp med två personer av samma kön aktualiserade enligt utskottet en annan fråga, nämligen den om styvbarns adoption. I såväl heterosexuella som homosexuella familjebildningar finns barn som av olika skäl har endast en rättslig förälder. I vilken utsträckning det skulle vara till fördel för ett sådant barn att bli adopterat av den rättslige förälderns make eller registrerade partner beror, fortsatte utskottet, på förhållandena i det enskilda fallet och måste även i dessa fall bedömas från helt andra utgångspunkter än de som låg till grund för det då aktuella lagstiftningsärendet, nämligen principen om att i första hand barnets bästa skall beaktas.

Våren 1998 behandlade utskottet närmare 20 motionsyrkanden rörande homosexuellt föräldraskap (bet. 1997/98:LU28). Utskottet anförde därvid bl.a. att en rimlig utgångspunkt måste vara att det i dagens samhälle finns ett inte oansenligt antal barn som växer upp i familjer med två vuxna av samma kön och att det är givet att den rättsliga situationen vad gäller relationen mellan barnet och dess föräldrar varierar, såväl för dessa barn som för andra barn. Utskottet konstaterade att det förelåg ett behov av att, utifrån barnets perspektiv, ytterligare belysa den rättsliga situationen för de barn som växer upp i homosexuella familjer och att de frågeställningar som därvid kan uppkomma med anledning av dessa barns förhållanden borde bli föremål för en förutsättningslös utredning där olika aspekter på barnens behov och rättigheter ges en noggrann genomlysning. Detta borde, enligt utskottets mening, ges regeringen till känna. Riksdagen anslöt sig till vad utskottet anförde (rskr. 1997/98:188).

I motion L409 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) anføres att den svenska lagstiftningen diskriminerar homo- och bisexuella i flera olika avseenden och att detta är mest påfallande när det gäller lagstiftningen om föräldraskap. Motionärerna pekar särskilt på skillnader i lagstiftningen beträffande möjligheterna att anförtros vårdnaden om barn och att adoptera barn. I motionen begärs ett tillkännagivande om att regeringen snarast skall tillsätta den av riksdagen våren 1998 begärda förutsättningslösa utredningen om situationen för barn i homo- och bisexuella familjer och att denna ges i uppdrag att skyndsamt återkomma med lagförslag för att undanröja särbehandlingen av homo- och bisexuella i lagstiftningen rörande föräldraskap.

Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) begär i motion L404 ett tillkännagivande om att regeringen snarast skall återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning rörande adoption som innebär att endast den enskilda familjebildningens förutsättningar att vara en god miljö skall vara avgörande för om adoption skall medges, och att ingen skall kunna uteslutas från möjligheten att

adoptera enbart på grund av juridisk samlevnadsform eller sexuell läggning (yrkande 1).

Barbro Westerholm m.fl. (fp) yrkar i motion Ju709 ett tillkännagivande om att endast barnets bästa skall vara utgångspunkten vid adoption – inte också föräldrarnas eller föräldrarnas sexualitet (yrkande 10, delvis).

I motion L415 av Martin Nilsson (s) yrkas ett tillkännagivande om att en möjlighet till närståendeoption beträffande barn som vuxit upp i homosexuella relationer bör införas. Vidare begärs ett tillkännagivande om behovet av åtgärder mot de problem som kan uppstå i anledning av att homosexuella adoptioner som genomförts utomlands inte godkänns i Sverige.

I anledning av riksdagens tillkännagivande våren 1998 beslutade regeringen den 4 februari 1999 att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppgift att undersöka och analysera villkoren för barn i homosexuella familjer (dir. 1999:5). Kommitténs ena huvuduppgift är, enligt direktiven, att sammanställa, analysera och redovisa den kunskap som finns om dessa barn. Den andra huvuduppgiften är att överväga om de rättsliga skillnader som föreligger beträffande homosexuella och heterosexuella pars möjligheter att adoptera och utses till särskilt förordnade vårdnadshavare är sakligt motiverade och lämna förslag till hur eventuellt omotiverade skillnader lämpligen kan undanröjas. Övervägandena skall göras på grundval av vad som utretts om förhållandena för barn i homosexuella familjer och vad som är känt om adoptivbarns särskilda behov och skall utgå från principen om barnets bästa, men i övrigt göras förutsättningslöst. Kommittén skall särskilt överväga om skillnaden mellan registrerade partner och äkta makars möjligheter till styvbarns adoption har tillräckliga skäl för sig och om det bör införas en allmän möjlighet för barn att bli adopterade av registrerade partner gemensamt. Om kommittén föreslår en sådan möjlighet skall kommittén lämna förslag till hur man från svensk sida kan motverka eller lösa eventuella svårigheter detta kan leda till i det internationella samarbetet kring adoptionsfrågor. Ytterligare en fråga som kommittén särskilt skall överväga är om registrerade partner och homosexuella sambor bör kunna utses att såsom särskilt förordnade förmyndare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn.

Regeringen anför i direktiven att ändrade regler om adoption och vårdnad kan ge upphov till problem av internationellt privat- och processrättslig natur. Kommittén skall – oavsett om den föreslår ändrade regler eller ej – mot denna bakgrund belysa de följder av internationellt privat- och processrättslig natur som kan uppkomma i anledning av en ändrad reglering. Kommittén skall överväga hur en ändrad reglering förhåller sig till internationella överenskommelser på området, främst 1967 års europeiska konvention om adoption av barn och 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. Vidare skall kommittén beakta gällande rätt och pågående lagstiftningsarbete i Norden och i de utomnordiska länder som kommittén bedömer vara av intresse. Även det internationella arbete som bedrivs inom bl.a. Europarådet skall beaktas. I uppdraget ligger slutligen att, för det fall att kommittén kommer fram till att de rättsliga skillnader som föreligger inte är sakligt motiverade, ta ställning till hur skillnaderna lämpligen kan undanröjas och föreslå de lagändringar som behövs. Kommittén skall inhämta synpunkter från Statens medicinsk-etiska råd, barnrättsorgani-

sationer och homosexuellas organisationer. Uppdraget skall redovisas senast den 1 januari 2001.

Vad först gäller önskemålen i motion L409 om tillsättande av en utredning är dessa numera tillgodosedda genom de direktiv regeringen beslutade den 4 februari 1999. Beträffande motionsönskemålen i övrigt konstaterar utskottet att samtliga spörsmål som tas upp i motionerna innefattas i det uppdrag regeringen gett till den parlamentariska kommittén. Enligt utskottets mening bör resultatet av utredningsarbetet avvaktas, och utskottet anser att riksdagen inte nu, endast en månad efter det att kommittén tillkallades, skall göra några ställningstaganden beträffande de lagstiftningsfrågor som kommittén har att behandla.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna L404 yrkande 1, L409, L415 och Ju709 yrkande 10 i denna del.

Assisterad befruktning

I några motioner berörs frågor kring homosexuellas möjligheter att erhålla assisterad befruktning och önskemål om en allmän översyn av bestämmelserna om insemination.

Olika former av assisterad befruktning regleras i lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen. Med *insemination* avses införande av sperma i en kvinna på konstlad väg. Genom inseminationslagen, som trädde i kraft den 1 mars 1985, lagreglerades verksamheten för första gången (prop. 1984/85:2, bet. LU10). Samtidigt infördes i 1 kap. FB en ny bestämmelse som reglerar faderskapet till barn som har tillkommit genom insemination. Enligt inseminationslagen får sådan behandling utföras endast på en kvinna som är gift eller som bor tillsammans med en man under äktenskapsliknande förhållanden. Som en ytterligare förutsättning gäller att kvinnans make eller sambo skriftligen skall ha samtyckt till inseminationen. Den nya bestämmelsen i 1 kap. FB innebär att ett barn som har tillkommit genom insemination med samtycke av moderns make eller annan man som bodde tillsammans med henne under äktenskapsliknande förhållanden får samma rättsliga ställning i förhållande till denne som om barnet hade kommit till på naturlig väg. Denne man skall alltså anses som barnets rättslige far. Om insemination skulle ha skett utan makesamtycke, exempelvis på en ensamstående kvinna, kan någon talan om fastställande av faderskap inte föras mot spermagivaren. Det är dock inget som hindrar att en spermagivare i sådana fall frivilligt tar på sig faderskapet (se prop. 1984/85:2 s. 14 och 20).

Insemination med användande av sperma från någon annan man än kvinnans make eller sambo (s.k. givarinsemination) får utföras endast på allmänt sjukhus och under överinseende av läkare med specialistkompetens i gynekologi och obstetrik. Innan en givarinsemination får utföras skall läkaren pröva om det med hänsyn till makarnas eller sambornas medicinska, psykologiska och sociala förhållanden är lämpligt att en insemination äger rum. En ytterligare förutsättning är att det kan antas att det blivande barnet kommer att växa upp under goda förhållanden.

Även när det gäller lagen om *befruktning utanför kroppen* är tillämpningsområdet begränsat till kvinnor som är gifta eller sambor med män. Denna metod för konstlad befruktning innebär att ägg tas ut ur en kvinna, befruktas utanför hennes kropp och därefter förs in i hennes livmoder igen. En förutsättning är att ägget är kvinnans eget och att det har befruktats med makens eller sambons sperma. Sperma eller ägg som har donerats får således inte användas. Kvinnans make eller sambo skall skriftligen ha lämnat sitt samtycke. Ett barn som har kommit till genom befruktning utanför kroppen med samtycke av moderns make eller sambo får samma rättsliga ställning i förhållande till denne som om barnet hade kommit till på naturlig väg. Denne man skall också anses som barnets rättslige far.

I lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap stadgas att varken inseminationslagen eller lagen om befruktning utanför kroppen gäller för registrerade partner.

Statens medicinsk-etiska råd genomförde år 1994 på regeringens uppdrag en översyn av vissa frågor rörande assisterad befruktning, bl.a. ägg- och spermiedonation, frysning av befruktade ägg och kloning. Rådets överväganden redovisades våren 1995 i rapporten *Assisterad befruktning*. I rapporten föreslår rådet bl.a. att lagen om befruktning utanför kroppen skall ändras på så sätt att det under vissa förutsättningar blir tillåtet att dels använda donatorsperma vid befruktning av kvinnans egna ägg, dels befrukta donerade ägg med makens eller sambons sperma. Däremot anser rådet att befruktning med samtidigt användande av donerad sperma och donerade ägg även fortsättningsvis skall vara förbjuden. Rapporten bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) anför i motion L404 att nuvarande lagstiftning leder till att många lesbiska kvinnor låter inseminera sig i hemmet eller åker till en klinik utomlands. Detta får till följd att befruktningen ofta sker med sperma som inte är hivtestad, vilket är en fara för såväl kvinnan som fostret. Motionärerna anser att lesbiska kvinnor på samma villkor som heterosexuella kvinnor skall få tillgång till insemination och konstgjord befruktning utanför kroppen. I motionen begärs tillkännagivanden om ändringar av inseminationslagen och lagen om befruktning utanför kroppen i enlighet med det anförda (yrkandena 2 och 3).

I motion Ju709 begär Barbro Westerholm m.fl. (fp) ett tillkännagivande om att endast barnets bästa skall vara utgångspunkten vid prövningen om insemination skall tillåtas – inte också föräldrarnas eller förälderns sexualitet (yrkande 10, delvis).

Också när det gäller dessa motionsspörsmål vill utskottet hänvisa till den parlamentariska kommitté med uppgift att undersöka och analysera villkoren för barn i homosexuella familjer som regeringen tillkallade den 4 februari 1999. Av direktiven framgår nämligen att om kommittén finner att de rättsliga skillnaderna bör tas bort när det gäller adoption, skall kommittén pröva om de kvinnor som lever tillsammans i ett homosexuellt parförhållande bör ges möjlighet till assisterad befruktning i form av insemination och i så fall föreslå lämpliga lagändringar. Kommittén skall därvid sträva efter att reglerna om behörighet, villkor för befruktningen och barnets rätt att få vetskap om sitt ursprung m.m. så långt det är möjligt blir desamma som för heterosexu-

ella och deras barn. I uppdraget ingår även att behandla frågan om hur det rättsliga föräldraskapet till barnet bör regleras.

När det gäller befruktning utanför kroppen anförs i direktiven att det, mot bakgrund av att sådan befruktning inte heller är tillåten med donerad sperma eller donerade ägg för heterosexuella par, inte föreligger tillräckliga skäl att nu överväga möjligheten för lesbiska kvinnor att få tillgång till dessa former av assisterad befruktning. Kommittén skall dock följa beredningen av Statens medicinsk-etiska råds förslag om att i viss utsträckning tillåta användningen av sperma och ägg som har donerats vid befruktning utanför kroppen och – om reglerna i dessa avseenden ändras för heterosexuella par – överväga om eventuella ändringar även skall omfatta lesbiska par.

Enligt utskottets mening bör riksdagen inte heller beträffande dessa frågor föregripa resultatet av det inledda utredningsarbetet, och utskottet avstyrker därför bifall till motionerna L404 yrkandena 2 och 3 samt Ju709 yrkande 10 i denna del.

Utskottet övergår därmed till att avslutningsvis behandla ett motionsyrkande som gäller en allmän översyn av inseminationslagen. I motion So256 anför Barbro Westerholm (fp) att inseminationsverksamhet enligt inseminationslagen pågått under 13 år och att det nu finns anledning att systematiskt utvärdera hur lagen har fungerat och att modernisera den på flera punkter. Motionären anser bl.a. att det saknas kunskap om hur informationen till barnen om deras ursprung har fungerat och att det behövs en fördjupad diskussion om de sociala och psykiska konsekvenserna för de barn som föds in i en familj utan genetiskt samband med den ena föräldern. En uppföljning bör därför enligt motionären göras av såväl barnens som föräldrarnas situation. Motionären anser vidare att det finns anledning att undersöka varför det på vissa håll i Sverige är svårt att få tag i spermadonatorer. I motionen begärs ett tillkännagivande i enlighet med det anförda (yrkande 1).

Utskottet vill först erinra om att ett barn som har tillkommit genom insemination, sedan det uppnått tillräcklig mognad, har en ovillkorlig rätt att få del av de uppgifter om spermagivaren som har antecknats i en för ändamålet särskilt upprättad journal. Dessa uppgifter skall bevaras i minst 70 år. Socialnämnden har ålagts en skyldighet att på begäran biträda barnet med att skaffa fram uppgifter om givaren. Frågan om barnets rätt att bli informerat om hur det har kommit till är inte reglerad i lagen. I förarbetena är den dock utförligt diskuterad. Där framhålls vikten av öppenhet, och det förutsätts att barn som har tillkommit genom givarinsemination vid en lämplig tidpunkt informeras om detta av sina föräldrar.

Socialstyrelsen har år 1987 givit ut föreskrifter och allmänna råd om inseminationer (SOSFS 1987:6). I föreskrifterna och de allmänna råden, som riktar sig till alla som kommer i kontakt med frågor rörande ofrivillig barnlöshet men naturligtvis främst till personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten, behandlas utförligt de medicinska och juridiska frågor som har samband med inseminationsverksamheten. Stort utrymme ägnas också frågorna om den psykosociala utredning som skall föregå en givarinsemination. I anslutning därtill behandlas också barnets behov av och rätt till vetskap om sitt ursprung och betydelsen av föräldrarnas attityder i dessa hänseenden.

Enligt vad utskottet erfarit är 1987 års föreskrifter och allmänna råd för närvarande föremål för en översyn.

År 1996 inledde utskottet ett särskilt utvärderingsprojekt rörande lagstiftningen om inseminationer. Bakgrunden till projektet var den kraftiga nedgång av det antal barn som efter inseminationslagens tillkomst har fötts efter givarinseminationer jämfört med åren närmast före lagens tillkomst. Inom ramen för detta projekt anordnade utskottet våren 1996 en utfrågning i ämnet med professor Marc Bygdeman, överläkare vid Karolinska Institutet. Vid utfrågningen anförde Bygdeman sammanfattningsvis att det då inte fanns skäl att förorda några ändringar i inseminationslagen, att denna fråga bör anstå till dess att en utvärdering av lagstiftningen kommit till stånd och att en sådan utvärdering bör ske först när de barn som har fötts efter insemination enligt lagens regler har nått mogen ålder.

Socialstyrelsen tog år 1996 initiativ till en uppföljning av de barn som fötts efter donatorinsemination. Avsikten med uppföljningen är att ta fram en nulägesbeskrivning av verksamheten där bl.a. rådgivningen till blivande föräldrar och informationen till barnen om deras ursprung kommer att behandlas. I uppföljningsarbetet ingår även att samla in erfarenheter och kunskap om fertilitetsrådgivningen vid kvinnoklinikerna och rådgivningen till barnlösa par. Under hösten 1998 har inom ramen för uppföljningsarbetet genomförts en enkätundersökning bland föräldrar som fått barn med hjälp av donatorinsemination, bl.a. om vilken information barnen fått om sitt ursprung. Enkätundersökningen bearbetas för närvarande inom Socialstyrelsen och uppföljningsarbetet beräknas vara klart under år 1999.

Mot bakgrund av det arbete som för närvarande pågår inom Socialstyrelsen finner utskottet inte skäl att förorda någon riksdagens vidare åtgärd med anledning av det nu aktuella motionsyrkandet. Om Socialstyrelsens uppföljningsarbete ger vid handen att det finns behov av en allmän uppföljning av inseminationslagen utgår utskottet från att regeringen föranstaltar därom.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion So256 yrkande 1.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *homosexuella och barn*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:L404 yrkande 1, 1998/99:L409, 1998/99:L415 och 1998/99:Ju709 yrkande 10 i denna del,
2. beträffande *homosexuella och assisterad befruktning*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:L404 yrkandena 2 och 3 samt 1998/99:Ju709 yrkande 10 i denna del,
3. beträffande *översyn av inseminationslagen*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So256 yrkande 1.

Stockholm den 2 mars 1999

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

I beslutet har deltagit: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Stig Rindborg (m), Rune Berglund (s), Karin Olsson (s), Henrik S Järrel (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Viviann Gerdin (c), Ulf Nilsson (fp), Anne-Katrine Dunker (m) och Eva Arvidsson (s).